

KONSTITUCYJNO-USTAWOWA  
POZYCJA ZWIĄZKÓW WYZNANIOWYCH  
W FEDERACJI ROSYJSKIEJ



JAROSŁAW MATWIEJUK

KONSTITUCYJNO-USTAWOWA  
POZYCJA ZWIĄZKÓW WYZNANIOWYCH  
W FEDERACJI ROSYJSKIEJ



**Temida2**

Białystok 2016

© Copyright by Temida 2  
Białystok 2016

**Redaktor Naukowy Wydawnictwa Temida 2:** Cezary Kosikowski

**Rada Naukowa Wydawnictwa Temida 2:**

**Przewodniczący Rady Naukowej Wydawnictwa Temida 2:** Emil W. Pływaczewski

**Członkowie z Uniwersytetu w Białymstoku:** Stanisław Bożyk, Leonard Etel, Ewa M. Guzik-Makaruk, Adam Jamróz, Dariusz Kijowski, Cezary Kosikowski, Cezary Kulesza, Agnieszka Malarewicz-Jakubów, Maciej Perkowski, Stanisław Prutis, Eugeniusz Ruśkowski, Walerian Sanetra, Joanna Sieńczyło-Chlabicz, Ryszard Skarzyński, Halina Święczkowska, Jarosław Volkonovski, Mieczysława Zdanowicz

**Członkowie z Polski:** Marian Filar (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), Edward Gniewek (Uniwersytet Wrocławski), Lech Paprzycki (Sąd Najwyższy)

**Członkowie zagraniczni:** Lilia Abramczyk (Państwowy Uniwersytet im. Janki Kupały w Grodnie, Białoruś), Vladimir Babčak (Uniwersytet w Koszycach, Słowacja), Renata Almeida da Costa (Uniwersytet La Salle, Brazylia), Chris Eskridge (Uniwersytet w Nebrasce, USA), José Luis Iriarte Ángel (Uniwersytet Navarra, Hiszpania), Marina Karasjewa (Uniwersytet w Woroneżu, Rosja), Bernhard Kitous (Uniwersytet w Rennes, Francja), Martin Krygier (Uniwersytet w Nowej Południowej Walii, Australia), Petr Mrkyvka (Uniwersytet Masaryka, Czechy), Marcel Alexander Niggli (Uniwersytet we Fryburgu, Szwajcaria), Andrej A. Novikov (Państwowy Uniwersytet w Sankt Petersburgu, Rosja), Sławomir Redo (Uniwersytet Wiedeński, Austria), Bernd Schünemann (Uniwersytet w Monachium, Niemcy), Sebastiano Tafaro (Uniwersytet w Bari, Włochy), Wiktor Trinczuk (Kijowski Narodowy Handlowo-Ekonomiczny Uniwersytet, Ukraina)

Żadna część tej pracy nie może być powielana i rozpowszechniana w jakiegokolwiek formie i w jakikolwiek sposób (elektroniczny, mechaniczny), włącznie z fotokopiowaniem – bez pisemnej zgody wydawcy.

ISBN 978–83–62813–90–2

Recenzenci: *Lilia Abramczyk, Ryszard Mojak*

Opracowanie graficzne i typograficzne: *Jerzy Banasiuk, Anna Magnuszewska*

Projekt okładki: *Jerzy Banasiuk*

Redakcja techniczna: *Jerzy Banasiuk*

Korekta: *Bogumiła Mancewicz*

Wydawca: Temida 2

Przy współpracy i wsparciu finansowym  
Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku

## **Spis treści**

Wykaz skrótów.....	9
Wprowadzenie .....	11

### Rozdział I

#### **Historyczna ewolucja pozycji prawnej związków wyznaniowych w Rosji**

1.1. Pozycja prawna związków wyznaniowych w przedrewolucyjnej Rosji.....	19
1.2. Pozycja prawna związków wyznaniowych w okresie Rządu Tymczasowego...	47
1.3. Związki wyznaniowe w okresie władzy radzieckiej .....	51
1.3.1. Status prawny związków wyznaniowych w okresie Rosji Radzieckiej.....	51
1.3.2. Pozycja prawna związków wyznaniowych w Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich do 1941 r.....	71
1.3.3. Status prawny związków wyznaniowych w Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w latach 1941-1984 .....	88
1.3.4. Ewolucja sytuacji prawnej związków wyznaniowych w Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w latach 1985-1991 .....	100
1.4. Sytuacja prawna związków wyznaniowych w postradzieckim okresie transformacji ustrojowej Rosji.....	104

### Rozdział II

#### **Konstytucyjne podstawy stosunków między państwem i związkami wyznaniowymi w Federacji Rosyjskiej**

2.1. Geneza konstytucyjnej regulacji wyznaniowej.....	113
2.2. Konstytucyjna regulacja wolności sumienia i wyznania.....	120
2.2.1. Zakres podmiotowy wolności sumienia i wyznania .....	120
2.2.2. Zakres przedmiotowy wolności sumienia i wyznania .....	123
2.2.3. Granice wolności sumienia i wyznania .....	128

2.3. Konstytucyjne gwarancje wolności sumienia i wyznania.....	133
2.4. Konstytucyjne zasady instytucjonalnych relacji państwa i związków wyznaniowych .....	143
2.4.1. Definicja, rodzaje i znaczenie konstytucyjnych zasad instytucjonalnych relacji państwa i związków wyznaniowych .....	143
2.4.2. Konstytucyjna zasada świeckości państwa.....	147
2.4.3. Konstytucyjna zasada rozdziału związków wyznaniowych od państwa ..	154
2.4.4. Konstytucyjna zasada równości związków wyznaniowych wobec prawa	160

### Rozdział III

#### **Prawo międzynarodowe a wolność sumienia i wyznania oraz związki wyznaniowe w Federacji Rosyjskiej**

3.1. Prawo międzynarodowe w konstytucyjnym systemie źródeł prawa Federacji Rosyjskiej.....	165
3.2. Wolność sumienia i wyznania w systemie prawa Organizacji Narodów Zjednoczonych.....	168
3.3. Wolność sumienia i wyznania w systemach regionalnych .....	172
3.3.1. System Rady Europy.....	172
3.3.2. System Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie .....	177
3.3.3. System Wspólnoty Niepodległych Państw .....	180
3.4. Wolność sumienia i wyznania w umowach bilateralnych .....	181

### Rozdział IV

#### **Charakterystyka ogólna związków wyznaniowych w Federacji Rosyjskiej**

4.1. Definicja związku wyznaniowego .....	185
4.2. Rodzaje związków wyznaniowych .....	189
4.2.1. Grupa religijna .....	189
4.2.2. Organizacja religijna .....	190
4.2.3. Związek wyznaniowy ekstremistyczny .....	192

---

4.3. Tworzenie, reorganizacja i likwidacja związków wyznaniowych .....	198
4.3.1. Tworzenie związków wyznaniowych .....	198
4.3.2. Reorganizacja związków wyznaniowych .....	203
4.3.3. Likwidacja związków wyznaniowych .....	205
4.4. Klasyfikacja uprawnień związków wyznaniowych .....	208
4.5. Związki wyznaniowe w Federacji Rosyjskiej na początku XXI wieku .....	210

## Rozdział V

### **Pozycja prawna oraz działalność kultowo-religijna związków wyznaniowych w Federacji Rosyjskiej**

5.1. Organy konstytucyjne kształtujące politykę wyznaniową w Federacji Rosyjskiej .....	221
5.1.1. Prezydent Federacji Rosyjskiej .....	221
5.1.2. Zgromadzenie Federalne Federacji Rosyjskiej .....	223
5.1.3. Rząd Federacji Rosyjskiej .....	225
5.2. Państwowa administracja wyznaniowa .....	227
5.3. Edukacja religijna .....	231
5.4. Działalność duszpasterska związków wyznaniowych w obszarze szczególnych grup społecznych .....	241
5.4.1. Duszpasterstwo wojskowe .....	241
5.4.2. Duszpasterstwo więzienne .....	254
5.4.3. Duszpasterstwo w zakładach opieki zdrowotnej i społecznej .....	259
5.5. Działalność charytatywno-opiekuńcza związków wyznaniowych .....	260
5.6. Regulacja spraw majątkowych związków wyznaniowych .....	268
5.7. Dochody i opodatkowanie związków wyznaniowych .....	275
5.8. Pozostałe aspekty funkcjonowania związków wyznaniowych .....	280
5.9. Ochrona prawna wolności sumienia i wyznania oraz związków wyznaniowych .....	282

**Nadzór państwa nad działalnością związków wyznaniowych  
w Federacji Rosyjskiej**

6.1. Istota i zasady ogólne nadzoru .....	293
6.2. Prokuratura Federacji Rosyjskiej .....	295
6.3. Minister Sprawiedliwości Federacji Rosyjskiej .....	298
6.4. Policja Federacji Rosyjskiej .....	301
6.5. Federalna Służba Bezpieczeństwa .....	304
Zakończenie .....	307
Bibliografia .....	321
Wykaz tabel .....	384